

сійно-технічних, вищих навчальних закладів курсів і тем з питань розвитку громадянського суспільства; висвітлення поліції як сервісного суб'єкта владних повноважень, який надає послуги громадськості з використанням специфічних засобів впливу.

Список використаної літератури:

1. Субота С.І. Сучасні наукові уявлення щодо взаємодії громадянського суспільства і поліцейських структур. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 103-108.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1098. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1098-2011-%D0%BF>
4. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/877-2015-%D0%BF>

Ключові слова: поліція, соціальне партнерство, сервісна функція, суб'єкт публічної адміністрації.

Ключевые слова: полиция, социальное партнерство, сервисная функция, субъект публичной администрации.

Key words: police, social partnership, service function, subject of public administration.

БАБІЙ АЛЛА ЮРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Екстремізм виступає самостійною формою злочинної діяльності. Як констатує С.Я. Лихова, ознаки екстремізму притаманні багатьом суспільно небезпечним діянням, які вчиняються в Україні [1, с. 232]. Наразі в Україні законодавець обходить увагою питання, що таке екстремізм та які його злочинні прояви. Слід враховувати, що при цьому відбувається постійний розвиток і ускладнення феномена екстремізму та його різноманітних форм проявів. З часом може відбуватися розширення кола злочинних діянь, які містять в собі ознаки екстремізму. Як зазначав О.В. Петрянін, якість і ефективність кримінально-правової протидії екстремізму передусім залежать від можливості визначення вичерпного кола злочинів екстремістської спрямованості. В основу їх визначення, на його думку, повинен бути покладений об'єкт і мотив посягання [2, с. 218].

Виділення нової для кримінального права групи екстремістських злочинів видається позитивним кроком у розвитку норм, покликаних протидіяти екстремізму [3, с. 31]. Правильне віднесення діяння до злочинів екстремістської спрямованості неможливе або, принаймні, ускладнене без використання системи науково обґрунтованих критеріїв такого віднесення [4, с. 31]. Щоб розробити такі критерії, слід керуватися визначенням цього явища.

У вітчизняній юридичній літературі відсутня однастайність щодо назви, якою необхідно позначати екстремістські посягання. Вказані діяння називають по-різному: злочини екстремістської спрямованості; злочини екстремістського характеру; екстремістські злочини; злочини з ознаками екстремізму; злочини, вчинені з екстремістських мотивів; злочини, пов'язані з екстремістською діяльністю тощо. Використання зазначених вище понять відбувається за відсутності чіткого розуміння сутності екстремізму та конкретних його проявів.

Слід зазначити, що будь-якого визначення екстремізму та екстремістського акту не містить жодна міжнародна угода універсального характеру. Міжнародна угода регіонального характеру – Конвенція Шанхайської організації співпраці з протидії екстремізму 2017 року (Україна не є учасником) містить поняття «екстремістський акт»: «будь-яке діяння, спрямоване на насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади, а також на насильницьку зміну конституційного ладу держави, а так само насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організація у вищевказаних цілях незаконних збройних формувань або участь в них; організація збройного заколоту і участь у ньому в екстремістських цілях; створення, керівництво та участь в екстремістській організації; розпалювання політичної, соціальної, расової, національної та релігійної ворожнечі чи розбрату; пропаганда винятковості, переваги або неповноцінності людини за ознаками його політичної, соціальної, расової, національної та релігійної приналежності; публічні заклики до вчинення зазначених діянь; масове виготовлення, зберігання і розповсюдження екстремістських матеріалів в цілях пропаганди екстремізму» [5]. У 2003 році на засіданні Парламентської асамблеї Ради Європи екстремізм був визначений як «форма політичної діяльності, яка явно або непомітно заперечує принципи парламентської демократії та заснована на ідеології та практиці нетерпимості, відчуження, ксенофобії, антисемітизму та ультранаціоналізму» [6, с. 13].

Є.П. Сергун обґрунтовано виключає необхідність закріплення в кримінальному законі поняття «злочин екстремістської спрямованості». Але, разом з тим, дана дефініція, на його думку, обов'язково повинна використовуватися в науці кримінального права [7, с. 129]. На думку Ю.М. Антоняна до екстремістських належать усі злочини, що вчиняються з екстремістських мотивів [8, с. 224]. Під злочинами екстремістської спрямованості, на думку Р.М. Уздьонова, розуміються злочини, вчинені з екстремістських мотивів та (чи) в екстремістських цілях. Він пропонує під екстремістськими мотивами та цілями розуміти мотиви і цілі, пов'язані з незаконним привласненням, захопленням, утриман-

ням чи зміною влади, а також впливом на прийняття рішень органами влади в інтересах екстремістів; мотиви і цілі, пов'язані з ненавистю чи ворожнечею до громадян залежно від приналежності їх до певної статі, раси, національності, мови, релігії, політичних переконань, походження, посадовому чи соціальному становищу, приналежності до якої-небудь іншої соціальної групи [9, с. 11].

Варто погодитись з С.М. Фридинським, який вважає, що до злочинів екстремістської спрямованості належать злочинні прояви тероризму як крайньої форми прояву екстремізму» [10, с. 23-24]. Не можна погодитись з О.В. Петряніним у тому, що ознаки екстремізму містять лише три склади злочинів, передбачених ст. ст. 109, 110 та 258 КК України [2, с. 91]. На думку С.Я. Лихової та Т.І. Нагаєвої, цілу низку злочинів можна та слід вважати злочинами з ознаками екстремізму, хоча в КК України сам термін «екстремізм» не вживається: це злочини, передбачені ст. ст. 109, 110, 157-159¹, 161, 179-181 КК, якщо вони вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату (п. 3 ч. 1 ст. 67 КК України) [11, с. 90].

В іншій своїй праці, яка була опублікована пізніше – у 2013 році, С.Я. Лихова та О.С. Островський вказують на те, що хоча в Україні сьогодні не передбачено окремий склад злочину «екстремізм», все ж цілу низку складів злочинів можна і слід вважати злочинами із ознаками екстремізму – це злочини, відповідальність за які передбачена ст. ст. 109, 110, 115, 121, 122, 126, 127, 128, 157-159, 161, 260, 360 КК України та низка інших злочинів, якщо вони вчиняються на ґрунті расової, релігійної чи національної ворожнечі [12, с. 145]. З наведеним переліком навряд чи можна цілком погодитись. Немає сумнівів у тому, що таке віднесення до екстремістських діянь не є безумовним і свідчить про відсутність чіткої уяви про конкретні злочинні прояви екстремізму, що охоплювались би поняттям «екстремістські злочини». Адже потрібно розмежувати випадки, коли вчинення умисного вбивства, заподіяння середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень тощо є самостійними злочинами, а в яких випадках – способом екстремістських дій.

Таким чином, наявність дефініцій та перелік посягань, які суттєво відрізняються за своїм змістом, обумовлена тим, що, по-перше, екстремістські злочини – це порівняно новий різновид суспільно небезпечних діянь, по-друге, позначилася відсутність спеціальних норм, присвячених протидії екстремізму, у законодавстві України. Враховуючи викладені підходи вчених, до екстремістських можуть належати злочини, передбачені ст. 109 110, 110², 111, 112, 113, 114³, 161, ст. 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵, 260, 294, 295, 436, 437, 439, 442, 443, 447, а також інші злочини за умови, якщо вони вчинені з екстремістських мотивів та (чи) цілей.

Список використаної літератури:

1. Лихова С.Я. До проблеми криміналізації екстремістської діяльності в Україні. Аеро-2011. Повітряне і космічне право: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Становлення держави та права в умовах глобаліза-

- ції: *теоретичний та практичний аспект*», Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2012 р. Ніжин, 2012. С. 232-233.
2. Петрянин А.В. Противодействие преступлениям экстремистской направленности: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. М. 2014. 501 с.
 3. Мозжегова А.А. Экстремистские преступления и преступления экстремистской направленности по уголовному праву Российской Федерации: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 2015. 169 с.
 4. Борисов С.В. Преступления экстремистской направленности: проблемы законодательства, теории и практики. Монография. М.: Издательство МЮИ, 2010. 256 с.
 5. Конвенция Шанхайской организации сотрудничества по противодействию экстремизму 2017 г. URL: [http://ecrats.org/upload/iblock/349/Конвенция%20по%20экстремизму%20\(русский\).pdf](http://ecrats.org/upload/iblock/349/Конвенция%20по%20экстремизму%20(русский).pdf) (дата обращения: 21.04.2020).
 6. Об угрозе для демократии со стороны экстремистских партий и движений в Европе: Резолюция ПАСЕ от 29 сентября 2003 г. (26-е заседание) № 1344. URL: [https://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/\[russian_documents\]/\[2003\]/\[Sept_2003\]/Res%201344%20Rus.asp](https://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/[russian_documents]/[2003]/[Sept_2003]/Res%201344%20Rus.asp)
 7. Сергун Е.П. Экстремизм в российском уголовном праве: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Тамбов, 2009. 235 с.
 8. Антонян Ю.М. Экстремизм и его причины. Учебное пособие. М.: Логос, 2010. 288 с.
 9. Узденов Р.М. Экстремизм: криминологические и уголовно-правовые проблемы противодействия: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2008. 20 с.
 10. Фридинский С.Н. Противодействие экстремистской деятельности (экстремизму) в России (социально-правовое и криминологическое исследование): автореф. дис. д-ра. юрид. наук: 12.00.08. М., 2011. 43 с.
 11. Лихова С.Я., Нагаева Т.І. Кримінальна відповідальність за злочини з ознаками екстремізму (проблеми кваліфікації за законодавством України та Російської Федерації). *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2011. № 4 (21). С. 89-94.
 12. Лихова С.Я., О.С. Островський. Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії (проблеми відмежування від хуліганства та інших злочинів). *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 2. С. 145-149.

Ключові слова: екстремізм, екстремістські злочини, екстремістські мотиви.

Ключевые слова: экстремизм, экстремистские преступления, экстремистские мотивы.

Key words: extremism, extremist crimes, extremist motives.